

Др РИСТО КИЛИБАРДА

ПОСТЛИМИНИЈ НЕОЈУГОСЛОВЕНСКИХ ДЕМОКРАТИЈА - *Salus populi suprema lex est* - *

Овај рад се бави само једним аспектом теме¹ "Демократичност поретка у СРЈ": *куд иде, у ком смјеру, према ком рејеру демократија у постјугословенским, односно, у неојугословенским државицама (не само у СРЈ)? Куд иде - у поређењу са демократијом у СФРЈ или са демократијом уошшије? У поређењу и са једном и са другом - јер се поређење демократије у постЈугославији са оном у Југославији (СФРЈ) не може вршити на научно валидан начин без поређења и једне и друге демократије са демократијом уопште, прецизније, са идеалним обрасцем демократије.*

Које су главне "координате" идеалног обрасца демократије? То су: а) непосредни, слободни и тајни избори; б) непрекидна контрола власти - и непосредна и посредна; в) партиципација грађана у управљању јавним пословима; г) већинско одлучивање.

Полазне хипотезе: Историја се према идеји демократије односила *неједнако*: До зачињања грађанског друштва демократија је ријетко бивала добродошлом. Дочим, у овом је вијеку *узор, засиљава* - готово без изузетка, сви политички режими себе називају демократским, чак и они који су евидентно недемократски. Стаљинизам је, на примјер, себе сматрао *вишим* обликом демократије, за разлику од грађанске демократије, коју је сматрао *нижим* обликом демократије.

* Благостање народа је највиши закон.

¹ Одбор ЦАНУ за организовање научног скупа о овој теми рашчланио је исту тему на 14 тематских цјелина које се могу интерпретирати и као њени *аспекти*. У овом се раду државице, које су настале након распада СФРЈ, називају постјугословенским, односно, неојугословенским државицама, њихове демократије - постјугословенским, односно, неојугословенским демократијама, њихове власти - југо-властима. Употреба термина *постјугословенске* (државице, демократије) је адекватна. Дочим, употреби термина *неојугословенске* (државице, демократије) и *југо-власти* могло би се приговорити у том смислу што ниједна од државица, насталих на развалинама СФРЈ, не жели, официјелно, такво одређење, такво сврставање - *новојугословенско*, сем СРЈ. Вјероватно им не би сметао предзнак *јужнословенске* (државице, демократије, власти).

Демократија је одувјек и увијек - дакле, и у овом вијеку - бивала, најчешће, само утопија, илузија, привид, или, напросто, рационализација. Ријетко је кад била стварност: ријетко се кад демократија-збиља приближила демократији-идеалном обрасцу. Најчешће се збиља удаљавала од обрасца.

Ако се историја односила према *идеји* демократија неједнако - некад са презиром други пут са симпатијама, према њеној *пракси* се односила, углавном, једнако - увијек са презиром. Зашто; чему онда демократија; какав је њен смисао? Чему се дугује ово "лицемјерје", прије свега, модерне историје?

а) Демократија је један облик власти. И она је, дакле, власт. Власт, као таква, испољава сљедећу склоност, скоро, нагон, инстинкт:

1) да буде увијек власт, односно да никад не престане бити власт; 2) да се отме контроли; 3) да се квари². Ова склоност краси сваку власт, без обзира на то како је "уведена у дужност" - демократски или недемократски. Према томе, и демократски конституисана власт се квари; и њено квариње је природно, као што је *природно* квариње *властии уошшине*. Квариње демократије се манифестује као њено *редуцирање, сужавање*.

б) Ако је тако, онда је *родно мјесто, кућа, завичај* демократије - коме она природно нагиње, тежи, којем се она природно примиче, враћа, њен постлиминиј³ - оно што је и родно мјесто, кућа, завичај *властии уошшине*: плутократија, олигархија, тријумвират (први степен редукције), или, аутократија, ауторитарна "демократија", деспотија, тиранија (други степен редукције), или, демократија типа "Salus populi suprema lex est" (SPSLE, трећи, најрђавији степен редукције). Другим ријечима, постлиминиј демократије представља њено сужавање, њен тренд према ономе што она, фактички, *није*, што је њен антипод, негација. Р. Микелс вели: свака власт је олигархијска. А Р. Арон: у западним демократијама народ влада таман толико колико је бог владао у апсолутним монархијама. Демократија се, де факто, испољавала и испољава се као *јокриће* властитих негација, чак и оне најгоре (демократије типа SPSLE), прије него као афирмација свог бића, односно, онога што би, по дефиницији, она требала бити.

в) Ако је тако, онда је темељна координата демократије контрола власти. Од ње зависи, пресудно, да ли ће до редукције демократије уопште доћи, и ако дође, у којој ће се мјери она сузити, редуцирати, гдје ће се редукција зауставити, на којој степеници - на првој, другој или на најрђавијој, трећој (SPSLE). Односно, колико ће се конкретна демократија примаћи првој, другој или трећој редукцији, дакле, колико ће се искрварити. Овај аутор је слично казивао у часу признања и пристајања на влас-

² Квариње државне власти је тежња државне власти да се непрестано проширује и јача, да прекрива друштво, да се увлачи у сваку његову пору: њена тежња да буде неограничена, неконтролисана, највиша и потпуна - тотална власт. Квариње државне власти је, дакле, *јпроцес* - нагињање према тоталној власти, освајање тоталне власти; није само финални продукт истог процеса - освојена тотална власт. Види о томе: Р. Килибарда, Квариње државне власти и приватна својина, Исток, децембар, 1994, стр. 12.

³ Postliminij(um) - повратак кући, повратак у завичај; jus postliminii (правно) - поновно ступање у ранији посјед; враћање ранијих правних односа у једној земљи послје њеног ослобађања од непријатељске власти.

титу политичку смрт (на Деветнаестој сједници Централног комитета Савеза комуниста Црне Горе, 11.1.1989. г.).

г) Ако је тако, онда је демократија *вајира* коју су Прометеји доносили међу људе да би гријали своје интересе и да би распаљивали пусте илузије, наде својих вјерника. Признајем, овакав закључак-метафора одише депресивним песимизмом. Него, како би казао Маркузе, истину ваља рећи ма колико да је горка.

Који је поредак демократичнији, ближи идеалном обрасцу демократије: овај у нео-Југославији или онај у Југославији (СФРЈ) - о томе је у нас формирано већинско мишљење које дијеле и позиција и већина опозиције: демократија у нео-Југославији је *јомак*, *искорак* у односу на демократију у Југославији. И то *значајан* помак, односно, *искорак*. Образложење: 1) Вишепартијски избори су, по дефиницији, *сйварни* избори, док су једнопартијски избори *йривидни*, *квази* избори - очигледно је да су за избор неопходне бар двије алтернативе; 2) легални вишепартизам је стаза према слободи, док је октроисани једнопартизам удаљавање од ње и примицање Диктатури.

Ово је само условно тачно, *није* апсолутно тачно: 1) Вишепартијски избори нијесу а priori, нужно стварни избори; и они могу бити *йривидни* уколико се бирачи доведу у психополитичку позицију да између више понуђених алтернатива *морају* одабрати баш одређену, једино могућу алтернативу. 2) Ни једнопартијски избори нијесу, а priori, привидни избори - ни они нијесу лишени бирања, бар између двије могућности: гласати или не гласати. 3) Вишепартизам није обавезно, нужно стаза само према Слободи; он може бити и стаза према ригидном једнопартизму, дакле, према повратку с ону страну Слободе.

Према томе, вишепартијски избори могу, али *не морају* бити стварни избори. Вишепартизам може, али *не мора* бити стаза према Слободи. Ако је тако, онда ни вишепартијски избори ни вишепартизам нијесу, сами по себи, круцијалне индикације за препознавање освојене демократије. Само конкретна анализа може утврдити шта иза тих индикација, *de facto*, стоји - каква демократија.

Грађани неојугословенских државица, задњих пет-шест година, излазили су доста пута на изборе. Сви ови избори били су и *нейосредни*, и *шај-ни*. На свим овим изборима било је и *неколико йуша* више кандидата него што их се у органе бирало. Али, на свим овим изборима бирачи су гласали *само за једну ойцију*, без обзира на то за којег су кандидата, односно, за коју су партију гласали - гласали су за своје избављење, за своје спасење, за свој биолошки опстанак. Или, што је исто, гласали су *йроишив* свог истребљења, *йроишив* свог уништења, *йроишив* своје смрти. На свим овим изборима, између изјашњавања бирача, испољена је разлика *једино* у погледу њихове фаталистичке политичке перцепције: којим су партијама, односно, појединцима приписивали *месијанску* моћ. На свим овим изборима, дакле, грађани нијесу гласани ни о моделу глобалног система (за социјализам, односно, за капитализам), нити о моделу глобалног или парцијалног друштвеног развоја; једноставно гласали су *за* опстанак а *йроишив* биолошког уништења. Политичко-психолошки контекст, у којем су се

одвијала ова гласања, благодарећи којем су се она и одвијала, управо тако како су се и одвијала, лоцирао је, сврстао је ова гласања у такозвану демократију *неизвјесне њрке са смрћу*, или, што је исто, у такозвану демократију "*Hannibal ante portas*". Ова је демократија, управо, демократија *iiiia SPSLE*, која је најрђавији облик редукције, сужавања демократије, рђавији и од једнопартијске диктатуре.

Ако је тако, онда се повратак у завичај неојугословенских демократија, њихов постлиминиј, зауставио на самом крају могућег сужавања демократије. Зашто? Зашто је редукција неојугословенских демократија догле доспјела? Чему се то дугује?

Да би се расвијетлило ово питање ваља одгонетнути бар три потпитања: I) "Технологија" редукције демократије на демократију типа SPSLE; II) Околности које су олакшале ову редукцију; III) Зашто је редукција демократије на демократију типа SPSLE најрђавија редукција демократије.

I) "Технологија" редукције демократије на демократију типа SPSLE, у неојугословенском случају, изгледала је, у основи, овако:

а) испуштање духа национализма "из боце" - након скоро пет деценија утамничења, затварања у "боцу", национализам је пуштен на слободу, прво фактички а потом и формално;

б) потхрањивање и разгоријевање предрасуда о другим нацијама и конфесијама у Југославији - предрасуда које садрже негативне конотације и снажне емотивне набоје, *ослањањем* истих на искуствену потку, каква је: 1) наше поразно искуство са њима, другим нацијама и конфесијама, у ближој прошлости; 2) њихове најаве о намиривању националних и вјерских дугова из минулих времена; 3) "догађања народа" - митинзи солидарности са Србима и Црногорцима са Косова, те, са Србима у Босни и Хрватској; митинзи "истине" о Косову (најављени поход на Загреб и на Љубљану); митинзи "гладних" (у Никшићу); митинзи свенационалног окупљања и хомогенизације (у Београду и на Газиместану); једногодишња шетња мошти кнеза Лазара по српским земљама; сахрањивање жртава усташког геноцида из Другог свјетског рата; обарање "издајничких" руководстава у Војводини и у Црној Гори; економска блокада Словеније; националистичке сеансе у Цанкарјевом дому у Љубљани, те у Хрватској у режији Хрватске демократске заједнице; жестоке конфронтације, на националној основи, у ЦК СКЈ које су, на крају, и довеле до распада СКЈ на националистичке СК;

в) пружање помоћи, и то пресудне, својим сународницима да допру до сљедећих закључака: 1) да су друге нације у Југославији, по природи, експлоататорске, геноцидне, агресорске нације; 2) да су оне наши природни непријатељи; 3) да нам од њих пријети смртна опасност - опасност *биолошког уништења*; 4) да се са њима не може живјети заједно, под истим кровом; 5) да је управо данас прави тренутак да се са њима занавијек "развјенчамо", "разведемо"; 6) да је императив националног опстанка стварање своје националне државе; 7) да су одвајање од других нација и стварање своје националне државе врховни *национални интереси*; 8) да је актуелна власт у стању, *једино* она, да оствари националне интересе; 9) да су друге политичке партије, које се издају за националне месије,

кривовјерне, лажне, подмукле, властољубиве; 10) да је окупљање, збијање цијеле нације око актуелне власти нужан услов за остваривање националних интереса; зато је окупљање цијеле нације око своје власти (актуелне власти) *йрворазредни* национални интерес; 11) да су сви они који се не окупљају око актуелне власти национални издајници и национални отпадници - јер отежавају, чак блокирају остваривање националних интереса.

II) Које су околности помагале, и помогле, актуелним југовластима да наводе своје сународнике на слична закључивања? То су:

а) дубока друштвена криза у коју је запало југословенско друштво уочи националистичког "расплета";

б) заопштравање међунационалних односа до усијања, које је директна посљедица националистичког "расплета";

в) крвави међунационални рат у Босни у који су прерасла заопштравања међунационалних односа до усијања;

г) гро опозиције исповиједа, такође, националистичку вјероисповијест;

д) међународне санкције, као одговор међународне заједнице на партиципацију СРЈ у трагичном босанском заплету;

ђ) продужавање ужарене међунационалне и политичке напетости у недоглед;

е) актуелне југо-власти потпуно контролишу државне мас-медије, благодарећи чему могу несметано, онолико пута колико сматрају потребним и довољним: 1) да наведена *своја* закључивања јавно пласирају; 2) да их подупиру, верификују, аргументују чак и кризом коју су саме изазвале (заопштравање међунационалних односа, рат, међународне санкције, продужавање напетости до у недоглед) захваљујући томе што могу јавно пласирати *своја* виђења, *своја* разумијевања, *своје* интерпретације исте кризе (као: заопштравање међунационалних односа и међунационални рат подстакле су и даље, у недоглед, подстичу *друже* нације; рат у Босни је пружио, и сто и један пут, довољно доказа о геноцидности *друже* нације; међународне санкције су неправедне, чак злочиначке, јер сатиру један недужан народ); 3) да пажњу својих поданика одвлаче од њиховог свеопштег библијског страдања - од биолошког до моралног и менталног - и да је, њихову пажњу, прикивају за рат у Босни, те за политичке напетости на линији Београд-Загреб, Загреб-Книн, Београд-Книн, Београд-Пале, СРЈ - остатак свијета, Атина - Скопље, Љубљана - Рим, Љубљана - Беч, Загреб - Рим, укратко, да своје поданике не остављају ни једног секунда са својом несрећом, него да их непрекидно заокупљају туђим несрећама. Актуелне југо-власти дугују секолику захвалност државним мас-медијима, заправо, томе што их потпуно контролишу, без чега им ниједна од наведених околности не би ишла "на руку". Напротив, ишле би све, сем можда прве, *йројив* њих.

III) Као што је онај поп, из анегдоте, на владино питање - зашто његов долазак није оглашен црквеним звоњењем - одговорио: постоји сто разлога а главни је тај што црква нема звоно, и ми бисмо, на наше питање - зашто је демократија типа SPSLE најрђавија редукација демократије - могли на сличан начин одговорити: постоји много разлога а главни је тај што овај тип демократије *укида* демократију, односно, према официјелној

интерпретацији, *замрзава је*. Замрзава је због ратне (смртне) опасности која пријети нашој Нацији и која је *ћред враћима* - "Hannibal ante portas". И замрзава је све дотле док је ова Опасност пред вратима.

Опасност "Hannibal ante portas", прије националистичког "расплета" била је само националистичка *ојсјена*. Овом се "расплету" дугује што је од националистичке ојсјене догурала до евидентне, стварне опасности. И што се примицала, из дана у дан, све ближе *нашим враћима*. Наравно, и што већ двије-три године чека пред *нашим враћима*.

Из овог разлога произлазе остали важнији разлози (због којих је демократија типа SPSE најрђавија редукција демократије), као што су:

а) Опасност "Hannibal ante portas" прикрива, пригушује, потискује, амортизује, чини подношљивим, уз то, оправдава, осмишљава и рационализује болесна, депресивна и деструктивна друштвена стања: *ћрикрива* оштра социјална раслојавања, сурову, нерегулисану експлоатацију⁴, бројне социјалне девијације - у неке је уплетена и држава, израслине неограничене власти (какве су: бирократизам, волунтаризам, непотизам, централизам, неформаломанија), те главни мотив националистичких југо-политика - власт по сваку цијену; *ћрићушује* и *ћоћискује* на маргину личне и социјалне проблеме, чак и оне егзистенцијалне; *аморћисзује* унутарнационалне напетости, чак и оне класне; *ћини ћодношљивим* немаштину, свакодневно дреждање у дугим редовима, незапосленост, обесправљеност на радном мјесту, принудне одморе, смањивање плата, односно, пензија са некадашњих, преднеојугословенских, хиљаду марака на пет-шест марака, најдрскије пљачке од стране "приватних" и државних банака, сужавања елементарних људских права, те спречавање повезивања и организовања на интересној, економској основи; *ћура*, без опирања, величанствени митингашки народ са историјске позорнице у гледалиште, враћа га "у бразду", ре-

⁴ "Да напишем овај чланак подстакла ме једна млада госпођа и њезин случај: има вишу текстилну школу дизајнерског смјера. Прво је шиканирао "газда" једне ојсјечке творнице, а онда, кад јој ништа није преостало него дати отказ због многобројних понижења, људских и струковних, тад, пакао иде даље. Запошљава се као кројачица код приватника, који њих 'туце и више' гони да раде дан и ноћ, петком и светком... Она узима књижницу и остаје код куће... на њезино мјесто доћи ће друга 'патница' која нема посла, трпјет ће своје стање или ће се побунити против њега, али ће тај зачарани круг расти, плесати и котрљати се Хрватском као да га је нетко намјерно саставио не би ли се хрватским грађанима огадио сваки посао и унијела у њих једина жеља да покупе прње и крену, рецимо, пут Новог Зеланда. Тврди се да данас сваки трећи млади човјек жели отићи заувјек из Хрватске и негдје, бог зна гдје, окончати ово своје понижење и радити посао који му је честито плаћен и који ће у њему, колико-толико, сачувати људско достојанство... У нашој јавности непрестано се прича, тј. шушка о десетак обитељи које су се у 'претворби' накрале силног богатства и тренутно дрмају Хрватском" (Д. Винцегћ, Пуна шака државе, Feral Tribune, Сплит; чланак је пренијела "Политика", 1.4. 1995, ст. 6). "У Београду је званично пријављено 42000 радника који раде код приватника. Много је, међутим, оних који су, после вишегодишњег чекања на бироу рада, прихватили посао код приватника и свесно раде на 'дрно', без осигурања и икакве социјалне заштите да би дошли до плате. Често раде по десет и више сати а од договорене зараде, како причају поједини радници, на крају месеца једва да добију трећину. Огорчени настављају са послом код истог газде, јер од нечега морају да живе. А коме, питају, и могу да се жале" (Д. Ивановић, И запослене код приватника има ко да штити, Политика, 1.4. 1995, ст. 9).

дукујући га на "улицу", "презрену гомилу"; *ојравдава* срљање у понор - бесконачни ход на доље, те гротескну деструкцију - разграђивање Друге Југославије, свеколика материјална и духовна разарања; деструкција је промицана у доминантну и вјечну, незаобилазну тему - 95% државног информативног простора покривено је илустрацијама деструкције, али деструкције оних *других*; *осмишљава* расипање новца на наоружавање и на бројна путовања челника југо-власти по бијелом свијету - тобоже ради ширења истине о себи у крвавој југо-драми, те ради преговарања, убјеђивања, натезања - и затезања међунационалних струна... Напокон, "Hannibal ante portas" *рационализује* болесна друштвена стања у југо-државицама - и она су, и таква каква су, мање зло од зла какво је рат, какав се води у непосредном сусједству. То је, нема сумње, тачно. Као што је, уосталом, тачно да је постојеће стање у југо-државицама *зло* стање, што не пориче нико, чак ни актуелне власти. Један вид рационализације постојећег стања била би својеврсна "психологија разломака", коју је у социологију разумијевања увео француски социолог А. Сиви (у књизи "Друштвена природа"): *незадовољство* због катастрофалног пада квалитета живота *јошвише задовољство* што су избјегнута босанска ратна страдања; штавише, задовољство оним шта је избјегнуто *веће* је од незадовољства оним у шта нас је све увалила "одбрана" националних интереса. Сем овог облика рационализације (постојећег злог стања), који је, облик, чини се, прилично раширен, на дјелу је и следећи облик рационализације који је, као и онај први, посредован ратном опасношћу *ante portas*: постојеће зло стање не подноси из *золог сираха* да се не догоди оно најгоре (рат), које непрекидно чека пред нашим вратима. И једна, и друга рационализација *иду на руку* актуелним југо-властима, али под следећим условима: 1) под условом да се о постојећем злом стању "промишља" на један од следећа два начина: А) актуелне власти нијесу криве ни за зло у кући ни за зло пред вратима а заслужне су за заустављање ратне опасности пред нашим вратима; Б) актуелне власти су, ипак, криве и за зло у кући за зло пред вратима, али су заслужне за заустављање ратне опасности пред вратима - њихова је заслуга *већа* од њихове кривице; 2) под условом да се о заустављању ратне опасности "пред нашим вратима" "промишља" на следећи начин: актуелне власти су *једине* у стању да зауставе зло, *највеће* зло, пред вратима и да га спријече да уђе у нашу кућу; кад би оне сишле са политичке сцене зло би неизбежно провалило унутра - у нашу кућу; 3) под условом да се ратна опасност зауставља *миром* (преговорима, дипломатијом, лукавством, лобирањем) - било како само *не рајшом*: и најгори живот бољи је од никаквог, од уништења и смрти. Актуелне југо-власти несебично су помагале, и помажу, својим грађанима да о овим стварима "промишљају" управо на наведене начине.

б) Опасност "Hannibal ante portas" скројила је актуелним југо-властима *месијанску одору*, испод које се шћућурила смртно испрепадана Нација; месијанска одора је, истим властима, донијела, у мираз, *јослушну скупиштинску већину*; послушна скупштинска већина тутнула им је у шаке *неођраничену и неођговорну власт*.⁵ *Свејшћо шћројсјиво* (ратна опасност,

⁵ Види: Р. Килибарда, Годишњица црногорског Јануара, Време, 6.2.95.

месијанска одора и послушна скупштинска већина) суспендују демократску контролу власти; оно подиже "кинески зид" иза којег се проводи гротескна централизација, експропријација и приватизација власти; из гротескног кварења власти израста мит о недодирљивости и о наднаравским својствима врхова власти. Истина, то није неочекивано и необично: улазак у царство неограничене власти отвара капије "Апсолутног (божанског) Духа".

в) Актуелне југо-власти су *мојивисане* да се овај ратни и политички кошмар продужи до у недоглед, да што дуже траје, да трка са смрћу не престаје - док ова траје њихова је власт безбједна и неприкосновена; и што је можда битније: док она траје оне не морају подносити рачун о цијени несреће којој су изложиле свој народ и друге југо-народе⁶. Њих, тако рећи, биолошки *raison d'être* присиљава да проналазе нове напетости и нове конфликтне заврзламе - да би прикриле своју неограничену власт и да би одложиле свој силазак са власти. Кад би то искључиво од њих зависило ове власти не би никад довеле своје бродове у мирну луку⁷.

г) "Hannibal ante portas" сабија *демокрајску вољу* нације у једну једину, неизбјегну *мисао* и у једно једино, неизбјежно, *хиђење* - о чему дављеник може мислити, шта он може хтјети, сем једно: да се спаси, односно, да се ухвати за "сламку" спаса. А ову му нуде и позиција и опозиција. Нација се хвата за ону "сламку" која јој се учини *сјасоносно*. И позиција и опозиција, свака понаособ, упињу се из петних жила да увјере своју нацију како је баш њихова "сламка", не само *спасоносна*, него *једино* спасоносна.

д) "Hannibal ante portas", сем што доводи у сумњу несумњиву демократску вриједност скупштинских расправа, које, бар оне у Црној Гори, личе на озбиљне научне расправе, него, уз то, подстиче и шири јавно нерасположење и опирање против истих расправа, бар против њихова директног радио и ТВ преношења - као: ове расправе откривају нашу унутрашњу неслогу и нејединство, а то има за непосредну посљедицу умањивање наше способности, и спремности, да осујетимо смртну опасност која стоји пред "нашим вратима". Мотивисан истим разлогом дио јавности се окреће против вишепартизма, и још радикалније, против било какве *ојозиције* а за монолитну власт.

ђ) Напокон, "Hannibal ante portas" потискује на маргину два логична питања, која се, сама по себи, намећу: 1) ако је у југо-државицама најважнија друштвена чињеница *етничка чињеница*, откуд су, онда, етнички истородни народи, Срби и Хрвати, *природни непријатељи*, односно, откуд су Срби и Грци, односно, Хрвати и Њемци, етнички веома удаљени; 2) шта је стварни принцип *discriminare* националистичке политике - етничка или нека друга друштвена чињеница. Стварни принцип *discriminare* и националистичке политике је политичка чињеница, *није* етничка чињеница. И националистичка политика је *најприје*, *прије свега*, *под један* политика; и њу одређују, примарно, политички а не етнички обзира. Стога је разложна она

⁶ Предсједник босанске муслиманске владе Х. Силајдић, почетком маја (1995. г.) прогнозира да ће рат у Босни трајати још најмање десет година, јер Срби немају довољно снаге да нас (Муслимане) истријебе а ми да им наметнемо мир.

⁷ Ко сије пустош и безнађе жање освету; ко отвори Пандорину кутију изазива судбину - чини зло надај се.

националистичка политика која је *идеолошки* разложна, чак и тада када је, са етничког стајалишта, неразложна. Стога је разложно, ако је политички разложно, и "природно" антагонизирање етнички истородних народа, и својатање етнички удаљених народа. Стога је разложно и што је, у овом вијеку, србијански политички врх два пута рушио и срушио црногорски политички врх, подмећући му, оба пута, *национално издајство* - "завођење Црне Горе за Голеш планину": 1915. г. "цетињски изроди", на челу са краљем Николом, "издали су" српство "сјеверним Турцима" (Аустро-Угарима и Њемцима); 1988.г. "титоградски изроди", на челу са Предсједништвом ЦК СК Црне Горе, такође су "издали" српство, овог пута "сјеверозападним републикама" (Хрватској и Словенији)⁸. Оба пута су политички разлози били принцип *discriminare* србијанске политике а не: нити *идеолошки* (краљ је рушио краља, врх СК рушио је врх СК), нити *вјерски* (и једна и друга нација су православне нације), нити *етнички* (црногорска и србијанска нација су сестринске нације) разлози. Оба политичка рушења била су политички *разложна* - са стајалишта србијанске политике, и *етнички неразложна* - јер су подстицала етничко удаљавање црногорства од српства. Разложна је, такође, и радикална редукција националних циљева, чак и њихова замјена или потпуно напуштање - ако је исто *идеолошки* разложно. *Све за власт, власт ни за шта!*

Опасност "Hannibal ante portas" обавља, дакле, за власт *значајне* функције - ова Опасност подупире актуелне власти, којој оне неизмјерно дугују. Природно је, онда, што се ове власти не желе одрећи Њених драгоцених услуга.

* * *

Ових неколико аналитичких експликација, чини се, олакшало је да се разумије: зашто се национализам, чим је пуштен из "боце", раширио попут пожара распириваног орканским вјетром, зашто је постао доминантном политичком опцијом, зашто је однио убједљиву побједу на слободним вишестраначким изборима у свим бившим југословенским републикама, зашто је постао државном политиком и идеологијом, зашто још стоји чврсто на својим ногама, и, напокон, *како* је редуцирао вишепартизам на једнопартизам а слободне вишестраначке изборе на један једини избор: између опстанка и уништења, односно, између живота и смрти.

Ни *pater familias*-и националистичке политике не могу више ћутати о пресудној улози ове политике у креирању југо-драме. Али они праве фину разлику између свог, тобоже, *безазлено* национализма, који је, тобоже, недужан, и туђег, *екстремно* национализма, који је, тобоже, искључиви кривац. Као да су могућа оваква фина разликовања- национализам је, сам по себи, *екстрем*. Него, чак кад би она и била могућа, не може се порицати висока корелација између свог национализма и ескалирања туђих национализма.

⁸ Види о томе: С. Богдановић, *Како је Црна Гора заведена за Голеш планину*, Њу-јорк, Српска штампарија Душана Поповића, 1917; Др И. Јовићевић, *О људима и догађајима*, Обод, Цетиње, 1995, стр. 116-140; рубрика "Одједи и реаговања" у "Политици", од октобра 1988. г. до јануара 1989. г.

Књижевности и идеологији пристајало би да национализам назову отровом или опијумом или злом коби - пристајало би, јер се и једна и друга служе метафором и рачунају са емоцијама. Наука ће, међутим, једноставно казати: национализам је, у неојугословенском случају, *инструментализован* у духу најбоље традиције макијавелистичког поимања и упражњавања политике. Он ће бити владајућа политичка опција, без обзира на кобне посљедице које производи, све док буде курентан на политичком тржишту - док буде жњео политичке поене и доносио политичку ренту.

Генерална експликација: то што је, у постјугословенским државицама, национално питање избило, збиљски, у први план, што је искорачило *испред* социјалног и демократског питања, што их је потиснуло на маргину - и поред тога што су и социјално и демократско питање, *сада и овдје*, објективно, неодложно ургентна питања (*социјално ишшање* - јер је девет десетина популације изложено убрзаном и катастрофалном социјалном пропадању; *демокрајско ишшање* - јер је на дјелу хобсовска експроприација и приватизација власти), дугује се, *ипресудно*, томе што је *голи биолошки ошшањак* доведен у *директну зависност* од националне припадности. А од голог биолошког опстанка, природно је, није ништа прече - до њега самог. Није национални занос бадио у засјенак социјално и демократско питање - у засјенак их је бадио "условни рефлекс", успостављен између биолошког опстанка и националног идентитета. Стога ако се успостави, овом "рефлексу" инверзни, аркус - "условни рефлекс", "условни рефлекс" између биолошког опстанка Срба у Србији и жртвовања Срба преко Дрине, Срби преко Дрине биће жртвовани - упркос националном Разлогу свеколиког српства (ово је предвиђање стављено на папир 7.5.1995.).

* * *

Наша анализа је показала да је оно по чему су постјугословенске демократије, у односу на југословенску демократију (у СФРЈ), изгледале *несумњиво сујериорним* - вишепартизам и слободни вишестраначки избори у односу на једнопартизам и једнопартијске изборе - да је то обичан *ириид*: не само да ове демократије (постјугословенске), у том погледу нијесу супериорније (у односу на југословенску демократију) него су чак *инфериорније* - демократија типа SPSLE је *гора* и од једнопартијске диктатуре. Поређења ових демократија (постјугословенских и југословенске), узму ли се за критериј поређења преостале "координате" идеалног обрасца демократије (перманентна контрола власти и партиципација грађана у управљању јавним пословима) изгледала би, у чистом виду, овако: С обзиром на критериј - *демокрајска контрола власти* - скупштински систем власти, какав је словио у СФРЈ несумњиво је *сујериорнији* од система равнотеже власти, поготово, од "легуре" предсједничког и канцеларског система власти, какав слови у СРЈ. С обзиром на критериј - *партиципација грађана у управљању јавним пословима* - самоуправљање и подруштљавање власти, каково је словило у СФРЈ, такође је *сујериорније* од гласања једанпут у

четири године, на шта је сведена партиципација грађана у управљању јавним пословима у постјугословенским државицама.⁹

Тако стоје ствари у теоријском погледу.

Што се тиче демократске праксе, она у СФРЈ *није морала* бити боља од ове у постјугословенским државицама. Али, зато, није могла бити ни *гора* - из простог разлога што је невјероватно да пракса иде *исјед* регула, да је боља од њих, кад се ради о контроли власти и о партиципацији у власти. Уосталом, можда су ова поређења (југословенске и постјугословенских демократија на бази критерија: контроле власти и судјеловања у власти) беспредметна: ако су постјугословенске демократије демократије типа SPSLE, оне, по дефиницији, суспендују, сем вишепартизма и слободних вишепартијских избора, и демократску контролу власти, и партиципацију грађана у управљању јавним пословима.

Напокон, пореде ли се ове демократије (југословенска и постјугословенске) с обзиром на њихов системски темељ, *својину*, обје су наслоњене на насилну акумулацију капитала: у СФРЈ је дошло до насилне експропријације приватне својине, у постјугословенским државицама - до насилне експропријације друштвене својине. Обје су експропријације ослоњене на *монопол власти*. Није потребно, чини се, доказивати да су обје рђаве, нити да је друга рђавија од прве.

"На лудом темељу још никад није подигнута паметна зграда" (Сервантес). "Људи су тако неизбјежно луди да би била само друга врста лудости кад човјек не би био луд" (Паскал). "Французи затварају неколико лудака у једну кућу како би увјерили људе да нијесу луди они који су напољу" (Монтескје). "Лудост, господине, обилази око свијета као Сунце - она сија свуда" (Шекспир).

Наведени афоризми *не могу научно* објаснити *подршку* националистичкој политици, али је (ову подршку) могу бар "разумјети" и рационализовати - није националистичка политика, као политика, *sui generis*, сулуда, него је сулуда подршка која се пружа тој, и таквој, политици.

Dr Risto Kilibarda

POSTLIMINIUM OF THE NEOYUGOSLAV DEMOCRACIES

Summary

The subject of this paper is a comparison between democracy in post-Yugoslav mini-states (i.e. mini-states established after the disintegration of the SFR Yugoslavia) and democracy in the SFRY. There is almost general agreement that, thanks to the introduction of a multiparty system and direct and secret ballot, in the post-Yugoslav mini-states democracy has seemingly made a major headway in comparison to democracy in the SFRY.

⁹ Државице (а не државе) употребљавам у смислу величине територије, броја становника и економске моћи, а не у смислу снаге државе спрам својих грађана. У овом потоњем смислу постјугословенске државице нијесу државице него Левџатани.

Our analysis has, however, shown that the citizens who over the past five or six years went to the polls several times - in spite of the fact that the ballot was direct and secret - still voted for one sole option regardless of the candidate, or a party - they voted for their salvation, for their biological survival and against their extermination, destruction, death. In all these elections the only difference which has become apparent between the voters' decisions is the difference between their specific fatalistic political perceptions: which parties or individuals they attributed a messianic power to. Thus these elections - though democratic in form - were in effect transformed into a *Hannibal ante portas* democracy. This paper is trying to give an answer to two questions: a) which circumstances have facilitated this transformation: and b) why is this transformation the worst reduction of democracy (democracy, at any rate, tends to deteriorate). Among the circumstances that have facilitated this transformation the most important are: deep social crisis affecting the Yugoslav society on the eve of the nationalistic "dénouement" and the bloody inter-ethnic war in Bosnia. This transformation is the worst reduction of democracy, as it disguises, makes bearable and rationalizes sick and destructive social conditions, while placing messianic robes on the shoulders of the current rulers, who are thus given unrestricted power coupled with no responsibility.